

Szerb Antal: Utas és holdvilág

2010 (Hangjáték)

Szerző hangoskönyv @ 2010/12/29

Kiadó: Magyar Rádió (Hangjatek) | Rendezte: Vajdai Vilmos

Zenéjét összeállította és rendezte: Vajdai Vilmos

Dramaturg: Turai Tamás | A rendező munkatársa: Sosa

Szereplők: Mihály – Bodó Viktor; Erzsi – Ónodi Eszter; Elbeszélő – Gálffi László; Szepetneki János – Csányi Sándor; Zoltán – Hajdú István; Utas – Takátsy Péter; Ellesley – Lukáts Andor; Millicent – Pokorny Lia; Ervin – Zsótér Sándor; Sári – Kecskés Karina; Perzsa – Halász Péter; Waldheim – Mucsi Zoltán; Portás – Ternyák Zoltán; Nő – Gryllus Dorka; Vannina – Hátori Gabriella; Éva – Marozsán Erika; Apa – Szacsvay László

Játékidő: 05:06:20 (306:20) | Bitráta: 80 Kbps / 32 mHz / Stereo

Kategória: Rádiójáték

Szerb Antal Utas és holdvilág című regénye gyönyörű és misztikus könyv a gyerekkori lázadásról és a felnőtté válásról. Mihály olaszországi nászútján felidézi feleségének, Erzsinek gyermekkori barátságát a furcsa Ulpius testvérpárral, akik teljesen mások voltak, mint más gyerekek: imádták az etruszkokat, a színjátszást és a halált.

<http://hangoskonyv.wordpress.com/2010/12/29/szerb-antal-utas-es-holdvilag-2010-hangjatek/>

*

Szerb Antal **Utas és holdvilág**

Tartalom

I. rész
Nászút

II. rész
A bujdosó

III. rész
Róma

IV. rész

A pokol kapuja

Ismertető

A regény többsíkú, rendkívül összetett alkotás. Klasszikus realista polgári műként indul, egy átlagos pesti házaspár olaszországi nászútjának iróniával átszőtt ábrázolásaként. A nászút apróbb-cseprőbb kalandjai azután egyre fantasztikusabb színezetet kapnak, előbb a férfiről, azután lassanként a nőről is kiderül, hogy éppen nem átlagpolgári nosztalgiákkal, de ősi, mitikus vágyakkal telítettek. Cselekvéseik egyre inkább mély lélektani alapozásúak lesznek, a realiztikus elbeszélésből mitológiai, kultúrtörténeti leírás kerekedik.

Szerb Antal regénybeli utasa, nászútjáról a véletlen cinkossága révén, szinte holdvilágos transzban szökik meg fiatal felesége mellől, hogy kiegészítse, továbbélje azt az ifjúságot, mely visszavonhatatlanul elveszett. A regény arra az izgalmas kérdésre keresi a választ, hogy a lélek időgépén vissza lehet-e szállni a múltba, torzónak maradt élet-epizódokkal ki lehet-e teljesíteni, megszabadulhat-e az ember énjé börtönéből, hazug "felnőtsége" bilincseiből, egy "nem égben kötött" és talán mégis sors-kijelölte házasság diszharmóniáiból?

Szerb Antal regényelméletének megfelelően a hétköznapi dolgok mellett megjelenik a műben a fantasztikum, a "csoda". A szerző hangneme is átalakul, a regényben megnő az esszészerű betétek, szellemi párbajok száma. A regénynek ez a része igen sokat hasznosít a szellemtörténet misztikába hajló változataiból. A mű bizonyos része ma már avultnak tekinthető, de számos értéke miatt utat talál az olvasóhoz. Különösen vonzó az írónak az egész regényen végigvonuló játékos derűs humora, a saját elméleteit is iróniával szemlélő látásmódja, a végig feszült izgalmasan bonyolított cselekmény, mindezek mellett olasz városok élete, kultúr- és szellemtörténete színesedik meg könnyed és fölényes előadásban.

Forrás: Legeza Ilona könyvismertetői

<http://legeza.oszk.hu>

<http://mek.niif.hu/01000/01080/#>

*

Nyugat · / · 1937 · / · 1937. 11. szám · / · FIGYELŐ

Halász Gábor: UTAS ÉS HOLDVILÁG

Szerb Antal regénye - Révai

Szerb Antal az a furcsa elitíró, akinek vágyálma, hogy mesterember legyen. Valósággal szégyenli erényeit, nagy tudását, amelyről szűkebb rétegnek szánt finom tanulmányai tanúskodnak, egyszerre túlzottan játékosá, erőltetten könnyeddé szelídíti, ha a nagyközönség felé fordul; bár fölényével gyűrhetné le, elfogódva tiszteli az ismeretlen olvasót. Költészetét,

néhány fiatalkori novellájának barokkos zsúfoltságából is tisztán kihangzó életérzését, el nem múló szorongását a lét titkai fölött, naiv örömet érzéki formákban és szépségekben: érett fővel gondosan elrejtette a szemek előtt, legfeljebb megint a tanulmányok egy-egy kiviruló, vagy sötét távlatokra nyíló részlete leplezte le, hogy még mindig a gyermek csodálkozik és ijedezik a koravénnek látszó íróban. Legfeljebb szentimentális mert lenni, vagy az érzelmeit ősi recept szerint jó-rossz tréfákkal elűtő, nehogy vallomásokkal terhelje a közönséget, vagy éppen untassa és megsértse a magafogalmazta romaneszk követelményt: a szórakoztató kalandot. Pedig a szerelem és a halál bonyolult násza is ott szerepelt ezek között a követelmények között, de inkább mint hangoztatott jelszó, mint megéreztetett hangulat. Annál örömdetesebb, hogy új regényében, máig legjobb művében, felszakadt végre, mint a homok alól előtörő forrás, vágy és emlék, múltnosztalgia és halálborzongás, a fiatalság felidézésének ürügyén gátlás nélkül kitáruló líra, őszinte és meggyőző éreztetése a sorsunkba játszó irreális hatalmaknak.

Nem mintha teljes és végleges volna a felszabadulás. Aki sajnos az ő hibájából megokolt bizalmatlansággal olvassa, akár meg is állhat a kínálkozó felületeken, a toldalék második cselekvényen, a feleség párisi kalandján, amely semmi másra nem jó, minthogy előírás szerint regényszerűbbé tegye a regényt, a hajánál fogva előrángatott perzsán, aki szereplésével feleletet ad a híres kérdésre; azért perzsa, hogy érdekesebb legyen, mindazon a mesterkéltnél, olvasmányokból tanult és olvasmánycélú szolgáló fogásokon, melyek nagy igyekezettel ellenpontozzák a férje, a főhős visszas és nyugtalanító életmenetét. De a lényeg mégis csak az utóbbi! Mihály a nászútján megszökik feleségétől, hogy a gyermekkorából felmerült szerelmi fantómnak üldözésére induljon, aki nem a révbeérést és biztonságot jelentette, hanem az áldozatot, szenvedést, a halál mélységbevonzó szédületét. A velencei sikátorok az első csábítók, kerítő titokzatosságukkal; egyik éjszakáján magányosan beléjük vész, ide nem kísérheti, ezt meg nem értheti a feleség. «Mi volt ez a furcsa bűvölet és extázis, ami elfogta itt e sikátorok közt, miért érezte úgy magát, mint aki végre hazaérkezett?» Csakugyan hazaérkezett sötétjűkben, az Ulpus-ház kamaszkori, nyomasztó-édes élményébe, Ulpus Tamás és Éva zűrzavaros testvéri életébe, az őrzőgő játékokba, amik kicsiny társaságukban folytak, a barátkozás szenvedélyébe, a főleg Éva megmagyarázhatatlan bűvkörébe, mely a pusztulás felé sodort minden közelében állót. Az egész felejthetetlen atmoszférába, amelyről ott hiábavaló beszámolni a feleségnek, aki nem vett részt benne és amely szétbomlásában is igazibb úr teste-lelke fölött, mint asszonya. Az ulpusi színjáték, a Cocteau-émlékezésen túl egyéni élménnyel és igazi művészettel ábrázolva, egyik fénypontja a regénynek, a másik az olasz keresztelő jelenete, az éjszakai halálos szorongással, amely alapjában az élet számára menti meg az átélőt. Idegállapotok rajzában kitűnő, az idegek bomlása az igazi területe, a kezdődő láz, a valószínűtlenné válni kezdő világé. Lélektanát elmélyíti őszinte és éléslátó elemzése, amellyel a kikívánczolás mögött megkeresi az alapjában polgári nyugalmat, a tények ellen lázadásban a rendre nevelt s fegyelmezett lélek erőfeszítését. «Ami neki (az Ulpusoknak) természetes szabadság volt, nekem nehéz, görcsös lázadás... Ha néha hőiesesen rászántam magam, hogy Tamással együtt iskolát kerüljek, egész nap gyomorgörcseim voltak.» Végül fel kell adnia a harcot, az öngyilkosságba már képtelen követni Tamást, a tények erősebbek, megszökni nem lehet, győz az apa, aki visszahódítja az életnek, a mindennapiságnak. A megtalált Éva újból a halál ajándékát kínálta, de az ő sorsa nem a végső leszámolás, mint Tamásé, hanem a halogatás, szívenütő félelmek és új meg új megalkuvás, nem menekülés a halálba, hanem az élet vállalása; ő a gyáva, ki százszor rosszabbul jár, mint az elszánt, mert képzeletében, vágyaiban, a lélek valóságában szenved el a pusztulást.

Erzsinek, a feleségnek is megvan a jó órája, a visszatérés és az új nász biztos kézzel vezetett jelenetében. Asszonyi fölény dominál itt, amikor leinti a lázasan vallót és ügyetlen lázadót: «a világ nem tűri, hogy az ember átadja magát a nosztalgiának». Kíváncsi teste jut pillanatnyi győzelemre a lelket erotizáló Éva felett; boldog egymásra találásuk mégis már magában hordozza a végső kiábrándulást. «Mihály az éjszaka folyamán felébredt. Kinyújtotta kezét Éva után, és csak mikor megfogta a takarón fekvő kezét, eszmélt rá, hogy Erzsike és nagyon rossz lelkiismerettel engedte el... Erzsike kíváncsi és jó és okos és minden, de hiányzik belőle a misztérium.» Éva viszont maga a titok és természetesen addig a legjobb, míg nincs a színen, míg a mások szenvedélyében kel életre, amíg fel-feltűnő kísértetként hajsolja maga után a férfit. Írója hatásvadászó jóvoltából néha giccses kísértet is, amikor például a londoni ismeretlen házban szobáról-szobára kergeti árnyékát szerelmese. «Életünk tele van értelmetlen koincidenenciákkal», halljuk a következtetést; ugyan ki hisz ilyen jelenet után efféle bölcsességben? A keresztelő éjjeléhez nem kellett kommentár, a mellünkön ült s fojtogatott a borzalom.

Olasz városokon át folyik a hajsza az eltűnt után, amelyek maguk is nosztalgiát ébresztők, valószerűtlen szépségeikkel megzavarják a nyugodt idegállapotot. Finom képekben villan fel Velence nyüzsgő lakosaival, «azzal a különös hangyaszerűséggel», ami a járkálásukat jellemzi, Umbria, a paraszti, ősi táj, hegyi városaival, «a franciskánus föld». «Vajon miféle ősi ellenség képe élt az alapítók idegzetében, micsoda iszonyat elől menekültek mindig felfelé a meredek sziklák oltalmába? Siena mesészerű, vidám, a dóm, «mint egy tréfás, zebraszerű tornyos Zeppelin lebeg fölötte, Róma komor, benne minden a végzetesség jegyében áll, a paloták, a romok, a gettó, a temető, benne Keats sírjával. Aki ilyet tud, attól már rossz néven vesszük a tréfát, az ezer év óta kitartóan hanyatló Ravennáról; nem a frivolitás zavaró, csak a stílusteremtés: egész jó viccei vannak, de rendesen a legrosszabbkor mondja el őket.

Egyelőre még a stílusérzék körül van valami baj, kihagyás és tisztázatlanság. Egyébként kitűnő író; párbeszédei színesek, érdekesek, fordulatosak, ha kedve van hozzá, nagyon élő epizódfigurákat is lábra tud állítani, mint a bölcs és hiú, szenvedélyes dolgozó és szenvedélyes nőbarát Waldheimet, van cselekményfantáziája is, több mint nem egy kortársának, művelt, okos és ért a hangulatok felidézéséhez. Amit kamaszélményként tudatosított magában, a dolgok, a hétköznapi apró események szimbolikus jelentőségre emelését, meg tudja valósítani az író is, sötét, érzelmi árnyékot vet nem egy jelenete. A veszendőségérzést, a gyermek terméketlen ijedelmét hazugság nélkül hasznosítja a felnőtt művész. Miért kell mégis időnkint menthetetlenül kizökkenünk a magukat átengedésből, miért kell szinte inzultusként elszenvetnünk a pongyolaságokat, a csinált, hamis hangot, amit látszólag oly könnyen elkerülhetne, miért esik rosszul neki, ha bízunk benne? Nem kívánhatjuk, hogy komolyan vegye a világot, ha nem akarja, de vegye legalább komolyan önmagát.